

Kultúrne korene rodovej nerovnosti

Tatiana Hrivíková

Abstract

Cultural Roots of Gender In/Equality. *The paper addresses the problem of gender in/equality from the perspective of cultural dimensions. The author used the latest round of data collection carried out by the World Economic Forum published in 2020 to discover the relative position of men and women within the EU countries. Evaluation of their position in the EU member states in combination with some of their cultural dimensions provides an insight into the reasons why the forecast of a complete fill of gender gap still stands at nearly 100 years.*

Keywords: gender, gender stratification, gender inequality, cultural dimensions.

Kľúčové slová: rod, rodová stratifikácia, rodová nerovnosť, kultúrne dimenzie.

Úvod

Kultúru môžeme charakterizovať ako konceptualizáciu, ktorá dominuje v rámci určitého kultúrneho spoločenstva. Zahŕňa v sebe množstvo rozličných komponentov, ako sú hodnoty, viera, etické normy, vzory správania, každodennú prax a rôzne iné materiálne a nemateriálne produkty, ktoré ovplyvňujú všetky aspekty každodenného života. Ak vnímame kultúru z vnútra ako jej člen, väčšinou si neuvedomujeme jej moc nad našimi kognitívnymi procesmi. Zvyčajne to zistíme až v konfrontácii s inakosťou, mimo vlastného kultúrneho kontextu. Vtedy si uvedomíme, že to, čo sme považovali za „normálne/univerzálne“ je iba jednou z alternatív.

Globalizácia vzájomne približuje k sebe ľudí, ekonomiky i kultúry. No sústavný tlak na ich spoločenské štruktúry vedie k určitým zmenám, a to aj v ich špecifickom kultúrnom kontexte. Tento proces prebiehal neustále od počiatkov ľudskej civilizácie, no dnes je rýchlejší a viditeľnejší vďaka pokroku moderných technológií a vzájomnému úzkemu prepojeniu krajín, kultúr, národov a jednotlivcov.

Väčšina demokratických krajín sa snaží o vybudovanie spravodlivej a rovnoprávnej spoločnosti. Vlády, ale aj občania sa hlásia k ušľachtilému ideálu rovnakých práv pre všetkých. No nemožno uvažovať o obyvateľoch krajín ako o rovnorodej mase ľudí. Je to skôr súbor rôznych skupín (mikrokultúr), ktoré spája spoločná, národná – dominantná kultúra.

Za najväčšiu možnú mikrokultúru, ktorá je identifikovateľná v rámci každého kultúrneho spoločenstva môžeme považovať rod (gender). V našej kultúre rozoznávame dva rody, ženský a mužský, ktoré sú z kvantitatívneho hľadiska približne rovnako veľké. Odstránenie nerovnosti medzi rodmi v rámci každej kultúry je jednoznačne v súlade s myšlienkou budovania spravodlivej spoločnosti. Na celom svete zaznamenávame intenzívne pokusy o odstránenie najmarkantnejších prípadov rodovej nerovnosti, no ľudstvo je ešte stále veľmi ďaleko od svojho cieľa, ktorým je vyváženejšie postavenie rodov. Ani tie najosvietenejšie kultúry/spoločnosti zatiaľ nedosiahli rodovú rovnosť napriek tomu, že už existuje množstvo dôkazov, že by to mohlo pozitívne ovplyvniť všetky stránky ľudského života vrátane ekonomického rozvoja spoločnosti. V tomto zmysle súhlasíme s Kabeerom, že: *“Makroekonometrické štúdie vo všeobecnosti našli dostatok silných dôkazov, že rodová rovnosť má pozitívny vplyv na ekonomický rast...”* (2016).

Cieľom príspevku je poukázať na vplyv kultúry na rýchlosť procesu vyrovnávania rodových rozdielov, predovšetkým v štátoch Európskej únie. Na dosiahnutie tohto cieľa sme použili niekoľko metód, a to analýzu pri skúmaní informačných zdrojov, extrakciu pri zhromažďovaní relevantných dát z globálnych databáz a európskych zdrojov, evaluáciu a komparáciu pri hodnotení dát a napokon, syntézu pri formulovaní záverov vyplývajúcich z nášho skúmania.

Kultúrne povedomie

Teoretický rámec príspevku určujú definície kľúčových pojmov. Ako prvý posúdime termín rodu porovnaním dvoch definícií. Podľa Ackera je to

„štruktúrovaný, spoločnosťou vytvorený rozdiel medzi ženou a mužom, ženským a mužským. Rod nie je to, čím sme, v akomsi inherentnom zmysle aj keď je možné o sebe takto uvažovať. Pre jednotlivca a skupinu je to skôr to, ako každodenne konáme... čo vyplýva z našej účasti v pracovnom procese a na mnohých iných miestach a z vzťahov“ (1992: 250).

Tento autor zdôrazňuje význam kultúrnych očakávaní, ktoré akceptujeme ako dané a nemenné normy, vďaka enkulturačnému procesu od ranného detstva. Je to súbor daných rolí, ktoré by podľa spoločnosti/kultúry mala každá žena a muž spĺňať. Na druhej strane J. Scottová považuje rod za „základný prvok spoločenských vzťahov založený na vnímaných rozdieloch medzi pohlaviami“ (1986: 1056). Autorka neskôr poukázala na tendencie ukrývať pôvodne rýdzo feministický výskum ženskej histórie pod neutrálnejší termín rodu, ktorý evokuje interpretáciu komparatívneho prístupu. Obaja spomínaní autori zakladajú svoje teórie na bio-sociálnom základe rodových rozdielov. Podľa neho, základ tvorí biologický dimorfizmus ľudského tela, ktorý sa prejavuje v DNA a rozdielmi v svalovej a hormonálnej stavbe ženského a mužského tela a rozdeľuje ľudstvo na dve pohlavia. Je to však kultúra/spoločnosť, ktorá pripisuje každému pohlaviu určité charakteristiky a vzorce správania, čím ich modeluje ako rody. V dôsledku toho, sa rody formujú ako interpretácie normatívnych kultúrnych očakávaní a prijatých vzťahových vzorcov medzi pohlaviami (Hrivíková 2016: 153).

Hierarchické vzťahy medzi rodmi alebo „rodová stratifikácia“ predstavuje široko akceptovanú formu diskriminačného správania založeného na rodovej príslušnosti, čo je v rozpore s princípom rovnosti a základných ľudských práv v demokratickej spoločnosti. Prejavuje sa vo všetkých oblastiach života, súkromnom i verejnom, v rodine, v rámci spoločenských zvyklostí, v relatívnom vnímaní hodnoty mužskej a ženskej práce, v rôznych kultúrnych inštitúciách a náboženstve. V porovnaní s mužmi, majú ženy menej príležitostí či už ide o osobný rozvoj, stupeň vzdelania, zdravie (napr. obmedzenie práv rozhodovať o svojom potomstve) alebo ekonomické možnosti. Ďalšou oblasťou nerovnosti je aj spoločensky často prehliadané násilie voči ženám (Mikkola 2007). V tejto súvislosti je potrebné podotknúť, že spomínanú hierarchiu a nerovnosť v rámci kultúrneho kontextu prijímajú často oba rody bez spochybňovania a je to opäť dôsledok výchovy danej kultúrou. Hodnoty, ktoré uznávame ako jadro každej kultúry, sa formujú pod vplyvom akceptovaného svetonázoru, ktorý zahŕňa aj náboženské presvedčenie.

Veľký význam pri formovaní hodnôt zohrávalo dominantné náboženstvo. Pre väčšinu Európy je židovsko-kresťanská tradícia jedným zo základných koreňov kultúr a civilizácie. Biblia, ako svätá kniha kresťanov vykresľuje jasný obraz oboch rodov. Tento model sa stal základom kultúrnych rodových ideológií. Boh, ako najvyššia moc, je vykreslený ako starší muž, ktorý zaobchádza s ľuďmi ako s neposlušnými deťmi. Je to obraz prísneho, ale milujúceho otca, ktorý má moc trestať i odmeňovať. Rovnaký model bol prenesený do základnej štruktúry rodiny, kde je otec hlavou rodiny a matka nasleduje jeho vedenie. Na druhej strane, prvá žena, ktorá je spomínaná

v Biblii je Eva, ktorá spáchala „prvotný hriech“. To ona naviedla Adama, aby jedol zo zakázaného stromu poznania dobra a zla. Práve kvôli nej bolo ľudstvo navždy vyhnané z Raja. Vidíme tu obraz pokašiteľky a pochabej ženy, ktorá bola potrestaná tým, že ona a aj všetky ďalšie ženy musia rodiť v bolestiach. Veľmi odlišnou, alternatívnou ženskou postavou, ktorá sa spomína v Biblii je Mária, Ježišova matka. Ona je pre kultúry založené na kresťanstve vzorom všetkých ženských cností. Poslušná, trpezlivá, milujúca a ticho trpiaca žena, ktorá sa nikdy nebúri, plní si svoje povinnosti ako matka, stará sa a nežiada nič pre seba. Tento prijatý ideál ženy prežíva v spoločnosti, kde nerovnoprávnosť rodov v prospech mužov stále existuje napriek všetkým spoločenským, kultúrnym a ekonomickým zmenám, ktoré ľudstvo prežilo počas dvoch tisícročí, od vzniku kresťanstva.

Napriek tomu, že väčšina moderných štátov sa hlási k sekularizmu, nemožno ignorovať fakt, že základné hodnoty každej kultúry sú úzko spojené s prevládajúcim svetonázorom, a ten zahŕňa aj náboženské presvedčenie. Preto napriek tomu, že rodové vzory správania sa vytvorili v kultúrnych komunitách už v dávnej minulosti a za úplne odlišných podmienok, ich vplyv môžeme zaznamenať aj v súčasnosti.

Gender Gap Index – Index rodovej priepasti

Na posúdenie súčasného stavu rodovej ne/rovnosti v rámci Európskej únie a čiastočne aj vo svete, sme využili index (GGI), ktorý meria rozdiely v rámci jednotlivých krajín celkovo a v štyroch čiastkových podoblastiach. Meranie tohto a podobných indexov zabezpečujú inštitúcie celosvetového charakteru, ako je Organizácia spojených národov, Svetové ekonomické fórum a Eurostat. Poukážeme na dopady rodovej nerovnosti na základe štyroch podoblastí (sub-index), kde sa táto nerovnosť prejavuje, a to na trhu práce a ekonomickej sile, vo vzdelávaní, zdravotnej starostlivosti a politike. Všetky tieto oblasti sú úzko prepojené s celkovou ekonomickou situáciou krajín. Súvislosť medzi stavom na trhu práce a mierou ekonomickej moci s pozíciou rodov v spoločnosti je evidentná, no sme presvedčení, že aj vysoká úroveň vzdelania všetkých občanov (vrátane žien), starostlivosť o zdravie všetkých a dostupnosť politickej moci sú rovnako dôležité pri formovaní budúcich stratégií a potenciálneho hospodárskeho úspechu jednotlivých krajín.

Správa Svetového ekonomického fóra o rodovej priepasti bola publikovaná v roku 2020. Autori v úvode uvádzajú: „*Nikto z nás neuvidí rodovú rovnosť v priebehu nášho života a ani mnohé z našich detí. Toto je triezvy odhad správy o Globálnej rodovej priepasti 2020, ktorá odhaľuje, že rodo-*

vú rovnosť nedosiahneme ani za 99,5 roka“ (WEF 2020: 1). Toto tvrdenie je založené na meraniach, ktoré určili index rodovej priepasti v 153 krajinách. Správa udáva, že celosvetovo, je proces odstraňovania rodovej priepasti veľmi pomalý, priemerná hodnota dosahuje iba 68,6 percent, čo znamená, že ešte stále je tu 31,4 percentná priepasť, ktorú treba odstrániť aj keď 149 krajín zaznamenalo malé zlepšenie. Najväčšia priepasť zostáva v oblasti dostupnosti politickej moci, pretože iba 25 percent miest v parlamentoch obsadzujú ženy, čiže je tu 75 percentná priepasť a iba 21 percent ministerských pozícií patrí ženám, čiže je tu 79 percentná priepasť. Podobná situácia je aj vo vedúcich manažérskych postoch, kde iba 36 percent vedúcich pozícií patrí ženám, čo je 64 percentná priepasť a dodnes medzi skúmanými krajinami existuje 85 takých, kde žena ešte nikdy nezastávava post hlavy štátu (WEF 2019: 5).

Situácia na svetových trhoch práce sa mierne zhoršila, priemerná rodová priepasť tu dosiahla 40 percent, čo znamená, že ženy zarábajú iba 60 percent mzdy mužov. Navyše, ženy sú výrazne znevýhodnené pri získavaní pôžičiek alebo iných finančných produktov. Najlepšie výsledky boli zistené v oblasti vzdelávania, keďže v 35 krajinách dosiahli úplnú rovnosť, no v niektorých rozvojových krajinách ešte stále registrujú 20 percentnú priepasť medzi rodmi v tejto oblasti (WEF 2019: 10). Správa o Globálnej rodovej priepasti 2020 poskytuje dáta pre ďalší výskum pre každú zo 153 spomínaných krajín. Svetové ekonomické fórum skúmalo krajiny z hľadiska rodovej priepasti na všetkých kontinentoch. Autori priradili hodnotu 1,000 postaveniu mužov v danej krajine a potom určili relatívne postavenie žien voči nim. Za ideálnych podmienok, pri úplnej rovnosti rodov, by aj ženy mali dosiahnuť hodnotu 1,000. Žiaľ, toto skóre sa objavila iba zriedkavo a to iba v niektorých z podoblastiach.

Index rodovej priepasti pre členské štáty EÚ

Nasledujúce tabuľky, ktoré autorka spracovala na základe dát poskytnutých Správou o Globálnej rodovej priepasti 2020, sú zamerané iba na členské štáty EÚ (27). Zvolili sme iba tieto štáty preto, že jednotná politika EÚ a mnohé významné dokumenty EÚ zdôrazňujú spoločný postup a jednotné stratégie v oblasti rodovej rovnosti. Členstvo v EÚ a účasť na jej iniciatívach znamená, že všetky krajiny by mali mať spoločný cieľ – dosiahnutie rodovej rovnosti. Preto, ak sú medzi nimi rozdiely, znamená to, že príčiny možno hľadať priamo v danej kultúre.

Prvá tabuľka poskytuje informácie o celkovom zaradení členských štátov EÚ medzi 153 krajinami sveta. Aby sme zohľadnili kultúrne špecifiká

krajín, pridali sme k týmto informáciám aj skóre podľa Hofstedeho kultúrnych dimenzií. Zvolili sme iba tie, ktoré sa javia ako relevantné z hľadiska rodovej rovnosti. Sú to dimenzia Maskulinity alebo Femininity (M/F), Individualizmu, alebo Kolektivismu (I/K) a veľké (V) alebo malé (M) Rozpätie moci (RM). Podľa Hofstedeho, maskulinne kultúry jasne odlišujú rodové role na rozdiel od feminínnych, kde sa tieto role čiastočne prekrývajú. Tu možno očakávať odlišný prístup k rodovej rovnosti vzhľadom na relatívne posúdenie ceny mužskej a ženskej práce. V prípade dimenzie individualizmu a kolektivismu možno predpokladať, že individualistické kultúry budú hodnotiť ľudí skôr ako jednotlivcov a nie ako príslušníkov nejakej kategórie ľudí. To, čo človek dosiahne je dôležitejšie než to, kým je. Napokon, v prípade dimenzie rozpätia moci je u kultúr s veľkým rozpätím moci hierarchizácia priamo zabudovaná do kultúrneho vnímania sveta, a tak je možné predpokladať, že hierarchia rodov je pre nich akceptovateľnejšia než v kultúrach s malým rozpätím moci. Z toho, teda vyplýva, že kultúry, ktoré sú feminínne, individualistické a majú malé rozpätie moci budú v prípade rodovej rovnosti aktívnejšie a môžu byť pripravené na odstránenie rodovej priepasti rýchlejšie, než kultúry, ktoré dávajú prednosť opačným dimenziám.

Tab. 1: Členské štáty EÚ – Index rodovej priepasti – celkové výsledky

Štát	Skóre	Poradie	M/F	I/K	RM
Fínsko	0,832	3 ^{*1}	F	I	M
Švédsko	0,820	4*	F	I	M
Írsko	0,798	7*	M	I	M
Španielsko	0,795	8*	F	I/K	V
Nemecko	0,787	10	M	I	M
Lotyšsko	0,785	11	F	I	M
Dánsko	0,782	14	F	I	M
Francúzsko	0,781	15	F	I	V
Estónsko	0,751	26	F	I	M
Belgicko	0,750	27	M	I	V
Litva	0,745	33	F	I	M
Rakúsko	0,744	34	M	I	M
Portugalsko	0,744	35	F	K	V
Slovinsko	0,743	36	F	K	V
Holandsko	0,736	38	F	I	M
Poľsko	0,736	40	M	I	V
Bulharsko	0,727	49	F	K	V
Luxembursko	0,725	51	M/F	I	M

¹ *Krajiny v TOP10

Rumunsko	0,724	55	F	K	V
Chorvátsko	0,720	60	F	K	V
Slovensko	0,718	63	M	I/K	V
Taliansko	0,707	76	M	I	V/M
Česko	0,706	78	M	I	V
Grécko	0,701	84	M	K	V
Malta	0,693	90	F	I	V
Cyprus	0,692	91	M ²	K	V
Maďarsko	0,677	105	M	I	M

Autorkina vlastná tabuľka na základe Globálneho rodového Indexu (WEF 2019) a (Hofstede 1994: 79).

Ako je zrejmé z Tabuľky číslo 1, do TOP 10 sa dostali štyri členské štáty, Fínsko (3.), so skóre 0,832, čo znamená, že v porovnaní s pozíciou mužov (skóre 1,000) sú fínske ženy o takmer 17 percent pozadu v celkovom porovnaní pozície. Švédsko (4.) dosiahlo skóre 0,820, Írsko (7.) malo 0,798 a Španielsko (8.) 0,795. Najhoršie umiestnenie dosiahlo Maďarsko (105.) so skóre 0,677, čo je okolo $\frac{2}{3}$ (67 %) pozície mužov v tejto krajine. Rozdiel medzi najlepším a najhorším skóre predstavuje 0,155, čiže asi 15,5 percenta. Ak porovnáme priemernú hodnotu skóre 153 krajín, ktorá je 0,69, teda 31 percentná rodová priepasť s priemernou hodnotou členských krajín 0,745, ktorá znamená, že ženy v EÚ sú o 25 percent pozadu v porovnaní s mužmi, tak zistíme, že postavenie žien v EÚ je lepšie, no k dosiahnutiu úplnej rovnosti budú potrebné ešte mnohé štrukturálne, právne a najmä kultúrne zmeny.

Z hľadiska kultúrnych dimenzií, medzi najvyššie zaradenými členskými štátmi je sedem feminínnych a iba tri maskulínne kultúry. Toto potvrdzuje náš predpoklad, že feminínne kultúry budú otvorenejšie myšlienke rodovej rovnosti. Pokiaľ ide o dimenziu individualizmu alebo kolektivismu, medzi desať najvyššie umiestnenými krajinami je deväť individualistických kultúr a jedna, ktorá je uprostred medzi individualizmom a kolektivismom. Napokon, z hľadiska rozpätia moci v prvej desiatke je sedem kultúr s malým rozpätím a iba tri s veľkým rozpätím. Prevažujú, teda kultúry, ktoré sú feminínne, individualistické a s malým rozpätím moci.

² Cyprus nemá určené vlastné skóre dimenzií, na základe kultúrnej podobnosti, sa zvyčajne používajú hodnoty Grécka (Stylianou et al., 2012)

Tab. 2: Členské štáty EÚ – Podoblast' - Ekonomická participácia a Možnosti

Štát	Skóre	Poradie	M/F	I/K	RM
Lotyšsko	0,810	8*	F	I	M
Slovinsko	0,797	12	F	K	V
Litva	0,795	13	F	I	M
Švédsko	0,790	16	F	I	M
Fínsko	0,788	18	F	I	M
Estónsko	0,736	40	F	I	M
Dánsko	0,735	41	F	I	M
Írsko	0,732	43	M	I	M
Rumunsko	0,728	44	F	K	V
Portugalsko	0,726	46	F	K	V
Nemecko	0,723	48	M	I	M
Luxembursko	0,721	50	M/F	I	M
Bulharsko	0,715	52	F	K	V
Belgicko	0,714	54	M	I	V
Poľsko	0,711	57	M	I	V
Holandsko	0,702	60	F	I	M
Francúzsko	0,691	65	F	I	V
Španielsko	0,681	72	F	I/K	V
Cyprus	0,681	73	M	K	V
Grécko	0,675	76	M	K	V
Chorvátsko	0,674	77	F	K	V
Maďarsko	0,672	80	M	I	M
Slovensko	0,663	83	M	I/K	V
Rakúsko	0,659	86	M	I	M
Česko	0,657	87	M	I	V
Malta	0,621	106	F	I	V
Taliansko	0,595	117	M	I	V/M

Autorkina vlastná tabuľka na základe Globálneho rodového indexu (WEF 2019) a (Hofstede 1994: 79).

Tabuľka 2 poskytuje informácie o prvej zo štyroch podoblastí, ktorá hodnotí ekonomickú participáciu a možnosti, ktoré majú príslušníci oboch rodov. Toto zahŕňa tri aspekty, rozdiel zastúpenia na trhu práce, rozdiel v odmeňovaní a rozdiel v možnostiach pracovného postupu. Ďalšou súčasťou tejto podoblasti je aj porovnanie množstva domácej práce, ktoré príslušníci rodov zabezpečujú. Ženy, podľa zistených údajov, nesú veľkú časť bremena domácich prác a starostlivosti o deti, čo im znemožňuje venovať sa finančne výhodným pracovným aktivitám. Do svetovej TOP 10 sa dostalo iba Lotyšsko (8.) so skóre 0,810. Znamená to, že aj v tejto najlepšie umiestnenej krajine ešte existuje 19 percentná priepasť. Taliansko, ktoré sa

umiestnilo najhoršie, (117.) dosiahlo skóre iba 0,595, je tam, teda viac než 40 % priepasť. Priemerná hodnota dosiahnutého skóre v členských štátoch je 0,711, ostáva, teda 29 percentná priepasť, čiže ženy zarábajú takmer o tretinu menej než muži.

Z pohľadu kultúry, môžeme konštatovať, že medzi desať najúspešnejšími krajinami EÚ nájdeme deväť femininných a iba jednu maskulínnu kultúru, sedem individualistických a tri kolektivistické kultúry a napokon, sedem kultúr s malým a tri kultúry s veľkým rozpätím moci. Opäť sa potvrdzuje predpoklad vplyvu kultúr na vyrovnávanie rozdielov.

Tab. 3: Členské štáty EÚ – Podoblasť – Úroveň vzdelania

Štát	Skóre	Poradie	M/F	I/K	RM
Rakúsko	1,000	1*	M	I	M
Belgicko	1,000	1*	M	I	V
Česko	1,000	1*	M	I	V
Dánsko	1,000	1*	F	I	M
Estónsko	1,000	1*	F	I	M
Fínsko	1,000	1*	F	I	M
Francúzsko	1,000	1*	F	I	V
Litva	1,000	1*	F	I	M
Luxembursko	1,000	1*	M/F	I	M
Malta	1,000	1*	F	I	V
Holandsko	1,000	1*	F	I	M
Slovensko	1,000	1*	M	I/K	V
Slovinsko	1,000	27	F	K	V
Španielsko	0,998	43	F	I/K	V
Írsko	0,998	47	M	I	M
Cyprus	0,998	48	M	K	V
Litva	0,998	50	F	I	M
Taliansko	0,997	55	M	I	V/M
Poľsko	0,996	58	M	I	V
Rumunsko	0,997	58	F	K	V
Švédsko	0,996	59	F	I	M
Grécko	0,993	69	M	K	V
Maďarsko	0,993	70	M	I	M
Portugalsko	0,992	73	F	K	V
Nemecko	0,972	103	M	I	M

Autorkina vlastná tabuľka na základe Globálneho rodového indexu (WEF, 2019) a (Hofstede, 1994, p.79)

Tabuľka č. 3 sa venuje výsledkom členských krajín, v oblasti úrovne vzdelania. Ako je zrejme zo skóre, ktoré krajiny dosiahli, táto podoblasť sa najviac blíži k cieľu odstránenia rodovej priepasti. 12 z 27 krajín už dosiahlo úplnú paritu medzi rodmi a aj Nemecko, ktoré sa umiestnilo na 103. mieste malo skóre 0,972, čiže priepasť predstavuje necelé tri percentá. Je pozoruhodné, že všetkých desať najvyššie hodnotených štátov patrí k individualistickému typu kultúry, čo potvrdzuje ich súperivý pohľad na úspech. Z hľadiska maskulinity, opäť prevládajú feminínne kultúry, no rozdiel nie je taký výrazný ako v predchádzajúcej podskupine, je tu šesť feminínnych kultúr, tri maskulínne kultúry a jedna, ktorá stojí uprostred medzi nimi. Taktiež rozpätie moci má na túto podoblasť istý vplyv, zistili sme sedem kultúr s malým a tri s veľkým rozpätím moci. Ak však porovnáme výsledky oboch spomínaných podoblastí, zistíme, že je tu obrovský nevyužitý vzdelanostný potenciál žien, ktorý by mohol významne prispieť k ekonomickému a kultúrnemu rastu krajín.

Tab. 4: Členské štáty EÚ – Podoblasť – Zdravie a očakávaná dĺžka života

Štát	Skóre	Poradie	M/F	I/K	RM
Česko	0,980	1*	M	I	V
Maďarsko	0,980	1*	M	I	M
Poľsko	0,980	1*	M	I	V
Rumunsko	0,980	1*	F	C	V
Slovensko	0,980	1*	M	I/C	V
Slovinsko	0,980	1*	F	C	V
Bulharsko	0,979	41	F	C	V
Litva	0,979	41	F	I	M
Portugalsko	0,978	50	F	C	V
Fínsko	0,977	56	F	I	M
Lotyšsko	0,975	74	F	I	M
Francúzsko	0,974	78	F	I	V
Estónsko	0,974	81	F	I	M
Rakúsko	0,974	82	M	I	M
Belgicko	0,973	86	M	I	V
Nemecko	0,973	86	M	I	M
Luxembursko	0,972	91	M/F	I	M
Španielsko	0,972	93	F	I/K	V
Grécko	0,971	100	M	K	V
Dánsko	0,971	101	F	I	M
Írsko	0,970	113	M	I	M
Malta	0,969	116	F	I	V
Švédsko	0,969	117	F	I	M
Taliansko	0,969	118	M	I	V/M

Holandsko	0,968	122	F	I	M
Cyprus	0,967	127	M	K	V

Autorkina vlastná tabuľka na základe Globálneho rodového indexu (WEF 2019) a (Hofstede 1994: 79).

Tabuľka č. 4 poskytuje informácie o tretej podoblasti výskumu rodovej priepasti, zaoberá sa zdravím a predpokladanou dĺžkou života. Táto podoblasť zaznamenala celosvetovo určité zlepšenie od predchádzajúceho merania a vo väčšine krajín je úroveň starostlivosti pomerne podobná, ale ani jedna zo 153 krajín úplne neodstránila rodovú priepasť.

V tejto podoblasti sú členské štáty pomerne úspešné. Z 27 štátov 6 (Česko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Slovensko Slovinsko) patrí medzi najlepšie (1. miesto), ale aj u nich stále existuje dvojpercentný rozdiel, ktorý je možné odstrániť v pomerne krátkom čase.

Z hľadiska kultúrnych dimenzií, maskulinita či femininita nemá štatisticky významný vplyv na výsledky. V TOP 10 sú štyri maskulínne a šesť feminínných kultúr. Pokiaľ ide o individualizmus, je medzi nimi päť individualistických, štyri kolektivistických kultúr a jednu, ktorá stojí medzi nimi. Z hľadiska rozpätia moci je zaujímavé zistenie, že sedem kultúr akceptuje veľké rozpätie a tri malé rozpätie moci. Je možné, že veľké rozpätie moci umožnilo tzv. „postkomunistickým“ krajinám, ktoré sú na ôsmich vedúcich pozíciách, udržať relatívne dobrú štruktúru zdravotníctva, ktoré umožňuje rovnakú úroveň zdravotnej starostlivosti všetkým. Aká je, ale reálna úroveň starostlivosti nie je možné z týchto údajov určiť, pretože výskum porovnával iba postavenie mužov a žien v rámci jednej krajiny. Teda, krajina, ktorá má skóre 1,000 môže mať v skutočnosti nižšiu úroveň zdravotnej starostlivosti než tie, ktoré sa umiestnili na nižších priečkach.

Tab. 5: Členské štáty EÚ – Podoblasť – Politická moc

Štát	Skóre	Poradie	M/F	I/K	RM
Fínsko	0,563	5*	F	I	M
Španielsko	0,527	8*	F	I/K	V
Švédsko	0,525	9*	F	I	M
Írsko	0,493	11	M	I	M
Nemecko	0,477	12	M	I	M
Francúzsko	0,459	15	F	I	V
Dánsko	0,421	17	F	I	M
Lotyšsko	0,355	28	F	I	M
Rakúsko	0,344	30	M	I	M
Belgicko	0,313	34	M	I	V
Estónsko	0,294	37	F	I	M

Portugalsko	0,278	39	F	K	V
Holandsko	0,276	40	F	I	M
Taliano	0,267	44	M	I	V/M
Poľsko	0,256	49	M	I	H
Chorvátsko	0,232	55	F	C	H
Slovensko	0,231	58	M	I/C	H
Bulharsko	0,225	60	F	C	H
Litva	0,207	65	F	I	L
Luxembursko	0,206	66	M/F	I	L
Slovinsko	0,196	71	F	C	H
Rumunsko	0,190	76	F	C	H
Česko	0,189	77	M	I	H
Malta	0,184	78	F	I	H
Grécko	0,164	87	M	C	H
Cyprus	0,122	111	M	C	H
Maďarsko	0,065	139	M	I	L

Autorkina vlastná tabuľka na základe Globálneho rodového indexu (WEF 2019) a (Hofstede 1994: 79)

Tabuľka č.5 ukazuje výsledky dosiahnuté v štvrtej podoblasti indexu rodovej priepasti, ktorá ukazuje relatívnu dostupnosť politickej moci. Práve tu existujú tie najvýraznejšie rozdiely. Táto podoblasť sleduje pomerné zastúpenie žien vo vrcholných politických funkciách, ako je národný parlament, ministerské kreslá a funkcia hlavy štátu. Dodnes medzi 153 štátmi existuje ešte 35 takých, kde žena nikdy nezastávala funkciu hlavy štátu. No nedostatkom tejto zložky indexu je skutočnosť, že sa skúmali iba vrcholné politické pozície bez regionálnej a miestnej úrovne štátnej správy.

Priepasť je veľmi veľká, celosvetovo je to až 75 percent a práve vďaka nej je predpoveď odstránenia rodovej priepasti tak negatívna. Do TOP 10 sveta sa dostali iba tri členské štáty, Fínsko (5.) so skóre 0,563, Španielsko (8.) so skóre 0,527 a Švédsko (9.) so skóre 0,525. Najhoršie obstálo Maďarsko, ktoré skončilo na 139. mieste zo 153 krajín so skóre 0,065, čo predstavuje neuveriteľnú 94 percentnú priepasť. Zistené údaje potvrdzujú, že táto oblasť by mala byť jednou z kľúčových priorít nielen Európskej únie, ale aj vo svetovom meradle.

Z hľadiska kultúry, sa feminínne kultúry opäť umiestnili lepšie, medzi desiatimi najvyššie umiestnenými členskými krajinami je šesť feminínnych a štyri maskulínne kultúry, deväť kultúr sa prikláňa k individualizmu a jedna stojí medzi individualizmom a kolektivismom a iba tri majú veľké rozpätie moci v porovnaní so siedmimi kultúrami s malým rozpätím moci.

Záver

Príspevok sa zaoberá otázkou rodovej rovnosti v 27 členských krajinách Európskej únie. Zameriava sa na posúdenie existujúcej rodovej nerovnosti z pohľadu kultúr a ich základných kultúrnych charakteristík vyjadrených kultúrnymi dimenziami. Základom skúmania bola databáza Svetového ekonomického fóra, ktoré pravidelne zhromažďuje údaje o postavení mužov a žien v rôznych krajinách sveta. Ostatného kola sa zúčastnilo 153 krajín vrátane všetkých členských štátov EÚ. Na základe dát, publikovaných v správe o Globálnej rodovej priepasti 2020 sme dospeli k nasledujúcim záverom. Žiadna zo 153 krajín, a teda ani jedna z členských krajín EÚ nedosiahla zatiaľ úplnú rovnosť. Rodová priepasť ešte stále existuje v každej z nich a podľa záverov Svetového ekonomického fóra k tomu nedôjde v najbližších takmer 100 rokoch.

Základom celkového hodnotenia indexu rodovej priepasti je porovnanie postavenia mužov a žien v rámci krajiny, pričom postaveniu mužov je pripísaný index 1 a k tomu sa prirovnáva postavenie žien. Rozdiel medzi nimi je označený ako rodová priepasť. Súčasťou indexu sú štyri podoblasti (sub-indexy), ktoré zohľadňujú postavenie žien z hľadiska ich ekonomickej sily, vzdelanostnej úrovne, zdravia a očakávanej dĺžky života a politickej moci. Tieto štyri podoblasti sa vyvíjajú odlišným tempom. Zatiaľ, čo zdravotná starostlivosť a vzdelanostná úroveň vykazujú iba minimálne rozdiely v členských štátoch EÚ, v oblasti ekonomickej sily a politickej moci zatiaľ stále výrazne dominujú muži.

Z hľadiska kultúr štátov EÚ, kde prevláda židovsko-kresťanská tradícia, je rodová ideológia založená na príkladoch rodových rolí v Biblii. Tu môžeme nájsť jeden zo zdrojov rodovej nerovnosti. Na základe porovnania úspešnosti členských krajín pri odstraňovaní rodovej priepasti s kultúrnymi dimenziami Maskulinity, Individualizmu a Rozpätia moci podľa Hofstedeho, sme dospeli k záveru, že lepšie výsledky vykazujú tie kultúry, ktoré patria medzi feminínne kultúry, v ktorých nie sú tak jasne oddelené rodové role, ďalej individualisticky orientované kultúry, preto, že človek je posudzovaný skôr, ako unikátny jedinec a nie, ako príslušník určitej skupiny (mikrokultúry) a napokon, malé rozpätie moci v kultúrach odporuje princípu prisnej hierarchie, a tak dáva väčší priestor rovnoprávnosti aj žien.

Veríme, že táto téma je relevantná nielen pre ženy, ktoré sa oprávnené dožadujú rovnoprávneho postavenia, ale aj pre celú spoločnosť, pre každú krajinu a kultúru. Zanedbávanie, diskriminácia a plytvanie potenciálom celej polovice ľudstva je na škodu všetkých, a preto je potrebné neustále hľadať spôsoby, ako odstrániť rodovú priepasť rýchlejšie, aby to netrvalo celých 100 rokov.

Literatúra

- ACKER, J. (1992): Hierarchies, Jobs, Bodies: A Theory of Gendered Organisation. In: *Gender and Society*, Vol. 6, No. 2, s. 139-158.
- HOFSTEDE, G. (1994): *Cultures and Organisations*. London: HarpersCollins Publishers.
- HRIVÍKOVÁ, T. (2016): Politický diskurz ako odraz vzťahu medzi kultúrou a rodovou polarizáciou jazyka. In: ŠTEFANČÍK, R. (ed.): *Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie*. Bratislava. EKONÓM, s. 150-160.
- KABEER, N. 2016. Gender Equality, Economic Growth, and Women's Agency: the "Endless Variety" and "Monotonous Similarity" of Patriarchal Constraints. In: *Feminist Economics*, Vol., 22, No. 1, s. 295-321.
- MIKKOLA, A.; MILES, C. (2007): *Development and Gender Equality: Consequences, Causes, Challenges and Cures: a discussion paper*. 2007. Helsinki: Centre of Economic Research,
- STYLIANOU, V.; KYRIAKOULLIS, L.; SAVVA, A. (2012): *Culture and E-Commerce; A Case Study for Cyprus*. 2012, International Software Quality Management (SQM) and INSPIRE conference. Tampere: University of Tampere.
- WORLD ECONOMIC FORUM (2019): *Global Gender Gap Report 2020*, <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2020/dataexplorer> [cited 25. 4. 2020].
- WORLD ECONOMIC FORUM (2020): *Mind the 100 Year Gap. 2020*, <https://www.weforum.org/reports/gender-gap-2020-report-100-years-pay-equality> [cited 25. 4. 2020].

Kontakt:

PhDr. Tatiana Hrivíková, PhD.

Katedra interkultúrnej komunikácie	Department of Intercultural Communication
Fakulta aplikovaných jazykov	Faculty of Applied Languages
Ekonomická univerzita v Bratislave	University of Economics Bratislava
Email Address: tatiana.hrivikova@euba.sk	